

АВТОМАТИЧНЕ ЖИВЛЕННЯ ТА СКЛАДАННЯ

УДК 621.867

О.В. Гаврильченко, В.О. Коломісць, В.В. Понятовський

РОЗРАХУНОК КОЛИВНОЇ СИСТЕМИ З НЕЛІНІЙНОЮ ЖОРСТКІСТЮ

© Гаврильченко О.В., Коломісць В.О., Понятовський В.В., 2001

An approximate solution of the nonlinear differential equation describing a motion of the surface of the vibration conveyor is given. The graphics dependences of acceleration, speed and migration of a surface of the conveyor are represented. The results obtained by numerical and analytical computational methods are compared.

Вступ

Використання як елементів пружності вібраційних транспортерів еластичних елементів дає змогу значно спростити конструкцію і налагодження вібраційних транспортерів на ефективні дорезонансні робочі режими і зменшити вплив маси транспортованих виробів на амплітуду коливань робочого органа вібраційного транспортера.

Математичний опис руху нелінійних осциляторів під впливом зовнішніх збурень досить складний і розв'язки отримані тільки для деяких часткових випадків. Складність її зумовлена неможливістю використання для нелінійних систем принципу суперпозицій [3] і тому отримання загального розв'язку підсумовуванням окремих розв'язків в даному випадку не можливе. Це також означає, що результуючий рух (загальний розв'язок) не отримується підсумовуванням власних коливань (загального розв'язку однорідного рівняння) і вимушених коливань (часткового розв'язку неоднорідного рівняння). Як і в лінійних системах, в даному випадку особливий інтерес становлять періодичні розв'язки не тільки завдяки їх порівняній простоті, але і в зв'язку зі значенням, яке мають подібні форми руху в техніці.

Наведено наближений розв'язок нелінійного диференціального рівняння, що описує рух робочого органа вібраційного транспортера з пружною системою на основі еластичних матеріалів. Розраховано прискорення, швидкості і переміщення робочого органа вібраційного транспортера. Проведено порівняння результатів, отриманих при чисельному розв'язуванні рівняння руху і аналітичному на основі методу Бубнова – Гальоркіна, за допомогою програмного забезпечення MathCAD.

Модель вібраційного транспортера з пружною системою на основі еластичних елементів

Коливну систему з нелінійною жорсткістю розглянемо на прикладі вібраційного транспортера, в якому нелінійність досягається використанням як пружної системи підтиснутих еластичних елементів стиску з різними конструкційними властивостями (товщиною і модулями пружності).

Для проведення математичного моделювання і складання диференціального рівняння вимушених коливань системи з метою аналізу впливу конструктивних параметрів на закон руху робочого органа вібраційного транспортера, розглянемо математичну модель коливної системи з нелінійною жорсткістю.

На рис. 1 зображена модель вібраційного транспортера, яка містить: робочий орган, активну масу m_1 , реактивну масу m_2 , зв'язані з нерухоною основою пружною системою з несиметричною нелінійною характеристикою, яку утворюють пружні елементи з різною товщиною та різними модулями пружності при їх затисненні між опорними поверхнями коливних мас і опорних вставок за допомогою пластин.

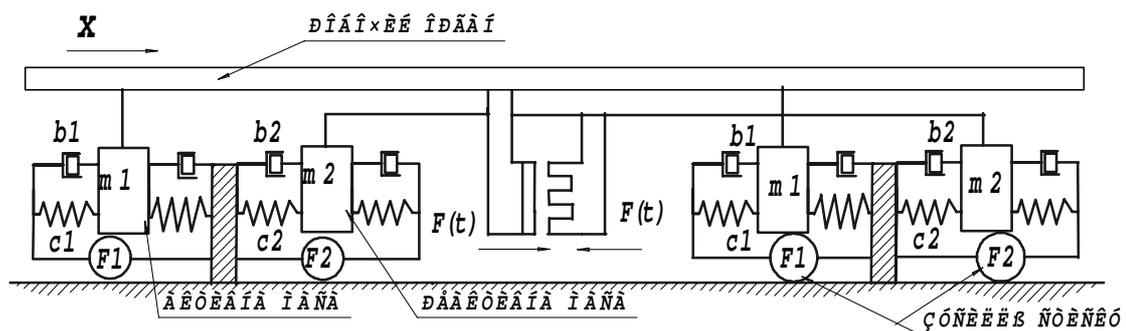

Рис. 1. Модель двомасного вібраційного транспортера з пружною системою на основі еластичних елементів

Узагальнена модель пружної опори зображена у вигляді пружно-в'язкого середовища Кельвіна [1]. Елементи з пружними і в'язкісними властивостями з'єднані паралельно. Пружна опора (рис. 1) складається з двох еластичних пластин, працюючих на стиск, кожна з яких характеризується коефіцієнтом опору і жорсткості. Підтискання пружних елементів, на рис. 1 зображено прикладеними зусиллями стиску F_1, F_2 , дає змогу розглядати характеристику пружної опори узагальненими залежностями. Несиметрична нелінійна відновлююча характеристика пружних опор визначається коефіцієнтами $c_1(x_1)$, $c_2(x_2)$ жорсткості, які нелінійно залежать від амплітуди переміщення, і коефіцієнтами опору $b_1(c_1, w)$, $b_2(c_2, w)$, залежними від відповідних жорсткостей і частоти дії вимушуючої сили. Під дією вимушуючого зусилля $F(t)$, яке діє одночасно на коливні маси системи, останні рухаються антифазно щодо напрямку переміщення x за законом $x_1(t), x_2(t)$.

Метод розрахунку

Важливим питанням при розрахунках, пов'язаних з проектуванням вібраційних транспортерів з пружною системою на основі еластичних елементів, є аналіз впливу властивостей коливної системи (конструкційних параметрів) на закон руху робочого органа. Трудність становить розв'язування нелінійних диференціальних рівнянь, які описують динаміку транспортерів. Наближені розв'язки, отримані за допомогою методу гармонійного балансу [1], відповідають лінеаризації нелінійних диференціальних рівнянь, що може суттєво спотворити дійсну картину. Методи послідовних наближень Дюфінга і повільно змінних амплітуд Ван дер Поля [3] використовуються тільки в рівняннях з незначною нелінійністю, і для досягнення необхідної точності результатів вимагають трудомістких розрахунків. Тому для отримання наближених періодичних розв'язків нелінійних диферен-

ціальних рівнянь використовуємо варіаційний метод Бубнова – Гальоркіна [1], який є найпоширенішим з наближених методів інтегрування нелінійних диференціальних рівнянь вимушених коливань.

Вказаний метод застосовуємо для розв’язування диференціального рівняння другого порядку

$$L(x) = F(t) \quad (1)$$

з граничними умовами $x(t_0) = x(t_1) = 0$.

Тут $L(x)$ – диференціальний оператор

$$L(x) \equiv \ddot{x} + f(x, \dot{x}), \quad (2)$$

де $f(x, \dot{x})$ – неперервна функція.

Вибираємо систему неперервних лінійно незалежних функцій на відрізку $[t_0, t_1]$

$$W_1(x), W_2(x), \dots, W_k(x), \dots, \quad (3)$$

що задовольняють граничні умови $W_k(t_0) = W_k(t_1) = 0$ ($k = 1, 2, \dots$). Наближений розв’язок розглянутої граничної задачі будемо шукати у вигляді лінійної комбінації перших n функцій системи (3), де n – порядок оператора L

$$x_n = a_0 + \sum_{i=1}^n a_i \cdot W_i(t). \quad (4)$$

Стала складова виразу (4) – коефіцієнт a_0 – враховується тільки при розв’язуванні диференціальних рівнянь з несиметричною нелінійною характеристикою [4], для інших випадків $a_0 = 0$.

Підставимо x_n у рівняння (2), і підберемо коефіцієнти a_i ($i = 0, 1, 2, \dots, n$) так, щоб функція

$$L\left(a_0 + \sum_{i=1}^n a_i \cdot W_i(t)\right) - F(t)$$

була ортогональна на відрізку $[t_0, t_1]$ кожної з функцій $W_i(t)$:

$$\int_{t_0}^{t_1} \left[L\left(a_0 + \sum_{i=1}^n a_i \cdot W_i(t)\right) - F(t) \right] \cdot W_i(t) \cdot d(t) = 0 \quad (i = 1, \dots, n). \quad (5)$$

Метод Бубнова – Гальоркіна для задач нелінійних коливань є прямим методом побудови наближеного розв’язку, що задовольняє відповідне диференціальне рівняння “в середньому” за цикл коливань.

Наближений розв’язок нелінійного диференціального рівняння

Використаємо вказаний метод для знаходження розв’язку диференціального рівняння руху робочого органа вібраційного транспортера з пружною системою на основі еластичних елементів згідно з моделлю (рис. 1), яке в даному випадку будемо записувати у вигляді:

$$m \cdot \ddot{x} + b \cdot \dot{x} + c \cdot x \cdot (1 + \alpha \cdot x) = F(t), \quad (6)$$

де x – переміщення; m – маса робочого органа; b – коефіцієнт внутрішнього опору коливної системи; c – коефіцієнт жорсткості пружної опори з лінійною характеристикою; α – крєфіцієнт нелінійності; $F(t) = F_0 \cdot \sin(w \cdot t)$ – залежність вимушуючої сили від часу.

Розділимо обидві частини рівняння (6) на m і отримаємо:

$$\ddot{x} + 2 \cdot n \cdot \dot{x} + w_0^2 \cdot x \cdot (1 + \alpha \cdot x) = \frac{F_0}{m} \cdot \sin(w \cdot t), \quad (7)$$

де $n = \frac{b}{2 \cdot m}$ – коефіцієнт затухання коливань системи; $w_0 = \sqrt{\frac{c}{m}}$ – власна частота коливань лінійної недисипативної системи.

Систему функцій $W_i(t)$ виберемо у вигляді:

$$\{W_k(t)\} = \{\cos(k \cdot w \cdot t), \sin(k \cdot w \cdot t)\}, \quad k = 0, 1, \dots$$

Згідно з методом наближений розв'язок нелінійного диференційного рівняння (7) шукаємо у вигляді (4):

$$x(t) = a_0 + a_1 \cdot \sin(w \cdot t) + a_2 \cdot \cos(2 \cdot w \cdot t), \quad (8)$$

де a_0, a_1, a_2 – невідомі коефіцієнти.

Бігармонійний закон руху (8) містить дві гармоніки, причому перша відображає коливання лінійної системи, а друга – вплив нелінійності.

Значення коефіцієнта a_1 дорівнює значенню амплітуди встановлених вимушених коливань робочого органа лінійної коливної системи (рівняння (7) при $\alpha = 0$).

Згідно з [3] маємо:

$$a_1 = \frac{F_0 / m}{\sqrt{4 \cdot n^2 \cdot w^2 + (w_0^2 - w^2)^2}}. \quad (9)$$

Значення коефіцієнтів a_0, a_2 визначаємо за виразом (5), враховуючи (7), (8), (9) з системи рівнянь:

$$\begin{aligned} & \int_0^{\frac{2 \cdot \pi}{w}} [-a_1 \cdot w^2 \cdot \sin(w \cdot t) - 4 \cdot a_2 \cdot w^2 \cdot \cos(2 \cdot w \cdot t) + \\ & + 2 \cdot n \cdot (a_1 \cdot w \cdot \cos(w \cdot t) - 2 \cdot a_2 \cdot w \cdot \sin(2 \cdot w \cdot t)) + \\ & + w_0^2 \cdot (a_0 + a_1 \cdot \sin(w \cdot t) + a_2 \cdot \cos(2 \cdot w \cdot t) + \alpha \cdot (a_0 + a_1 \cdot \sin(w \cdot t) + a_2 \cdot \cos(2 \cdot w \cdot t))) - \\ & - A \cdot \sin(w \cdot t)] dt = 0 \\ & \int_0^{\frac{2 \cdot \pi}{w}} [-a_1 \cdot w^2 \cdot \sin(w \cdot t) - 4 \cdot a_2 \cdot w^2 \cdot \cos(2 \cdot w \cdot t) + \\ & + 2 \cdot n \cdot (a_1 \cdot w \cdot \cos(w \cdot t) - 2 \cdot a_2 \cdot w \cdot \sin(2 \cdot w \cdot t)) + \\ & + w_0^2 \cdot (a_0 + a_1 \cdot \sin(w \cdot t) + a_2 \cdot \cos(2 \cdot w \cdot t) + \alpha \cdot (a_0 + a_1 \cdot \sin(w \cdot t) + a_2 \cdot \cos(2 \cdot w \cdot t))) - \\ & - A \cdot \sin(w \cdot t)] \cdot \cos(2 \cdot w \cdot t) dt = 0. \end{aligned} \quad (10)$$

Обчислення інтегралів в рівняннях (10) приводить до системи:

$$\begin{aligned} 2 \cdot a_0 + \alpha \cdot a_1^2 + 2 \cdot \alpha \cdot a_0^2 + \alpha \cdot a_2^2 &= 0; \\ -2 \cdot w_0^2 \cdot a_2 + 8 \cdot w^2 \cdot a_2 - 4 \cdot w_0^2 \cdot \alpha \cdot a_0 \cdot a_2 + w_0^2 \cdot \alpha \cdot a_1^2 &= 0. \end{aligned} \quad (11)$$

З кожного з рівнянь (11) визначаємо a_0 і, прирівнявши одержані вирази, отримаємо рівняння четвертого ступеня відносно a_2 .

Для коефіцієнтів a_0, a_2 одержимо:

$$a_0 = \frac{1}{4} \cdot \frac{w_0^2 \cdot \alpha \cdot a_1^2 + 8 \cdot w^2 \cdot a_2 - 2 \cdot w_0^2 \cdot a_2}{w_0^2 \cdot \alpha \cdot a_2}, \quad (12)$$

– з другого:

$$a_2 = \frac{-\sqrt{2}}{12} \left(L + \sqrt{\frac{-1 \cdot (36 \cdot G^2 \cdot L + 12 \cdot E \cdot L + C^2 \cdot L + 24 \cdot C \cdot G \cdot L - 108 \cdot \sqrt{2} \cdot D \cdot G)}{G \cdot L}} \right), \quad (13)$$

де

$$L = \sqrt{\frac{36 \cdot G^2 + 12 \cdot E + C^2 - 12 \cdot C \cdot G}{G}};$$

$$G = \left(\frac{-1}{6} \cdot C \cdot E + \frac{1}{16} \cdot D^2 + \frac{1}{216} \cdot C^3 + N \right)^{\frac{1}{3}}$$

$$N = \frac{1}{144} \cdot \sqrt{-768 \cdot E^3 + 384 \cdot E^2 \cdot C^2 - 48 \cdot E \cdot C^4 - 432 \cdot C \cdot E \cdot D^2 + 81 \cdot D^4 + 12 \cdot D^2 \cdot C^3}$$

$$C = \frac{1}{2} \cdot \frac{16 \cdot w^4 - w_0^4 + 2 \cdot \alpha \cdot a_1^2 \cdot w_0^4}{w_0^4 \cdot \alpha^2}; \quad D = \frac{2 \cdot w^2 \cdot a_1^2}{w_0^2 \cdot \alpha}; \quad E = \frac{1}{8} \cdot a_1^4.$$

Підставивши одержані значення коефіцієнтів a_0, a_1, a_2 в вираз (8) та обчисливши відповідні похідні, одержуємо закон руху, швидкість і прискорення робочого органа вібротранспортера.

Динаміка моделі вібротранспортера

Одержаний вираз для переміщення робочого органа вібротранспортера використовуємо для аналізу моделі з параметрами:

$$m = 34 \text{ кг}, \quad F = 800 \text{ Н}, \quad c = 3,5 \cdot 10^6 \text{ Н/м}, \quad \alpha = 75 \text{ 1/м}, \quad w = 50 \text{ Гц}, \quad b = 300 \text{ Н/(м/с)}.$$

На рис. 2 зображені графіки часової залежності динамічних характеристик моделі. Криві для швидкості та прискорення відображають вплив нелінійності жорсткості, який виявляється у асиметрії цих кривих. Графічні залежності (рис. 2) також ілюструють негармонійність закону руху робочого органа вібраційного транспортера, що свідчить про можливість транспортування виробів по його поверхні [6].

Як було зазначено, отриманий результат є наближений і виникає питання про його достовірність і можливість використання для подальших проектних розрахунків, тому за допомогою програмного забезпечення MathCAD авторами було проведено порівняння результатів, отриманих за аналітичними залежностями і числовим розрахунком за методом Рунге – Кутта для наведених вище значень параметрів моделі. Для порівняння приводимо якісні графічні залежності переміщення і швидкості (рис. 3).

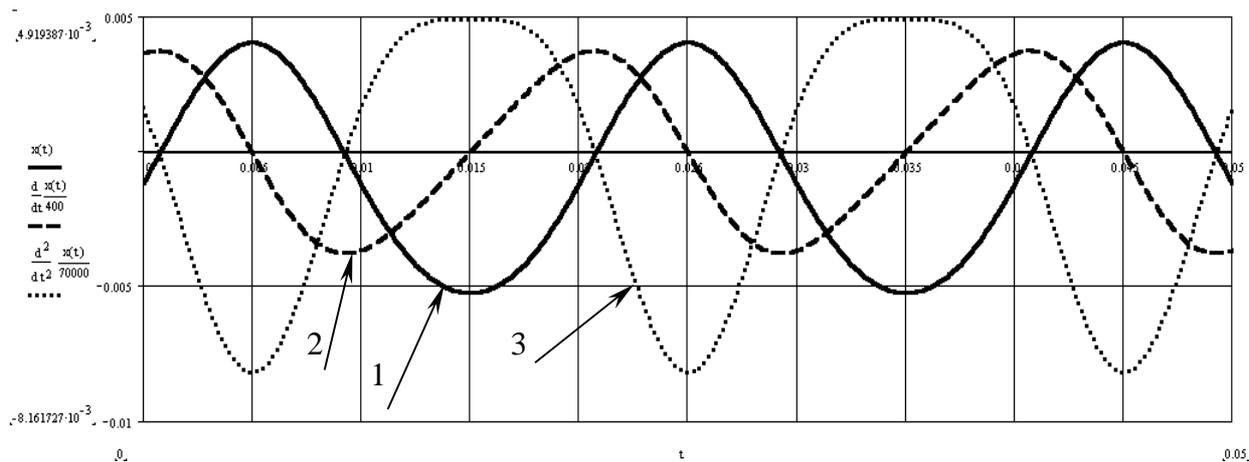
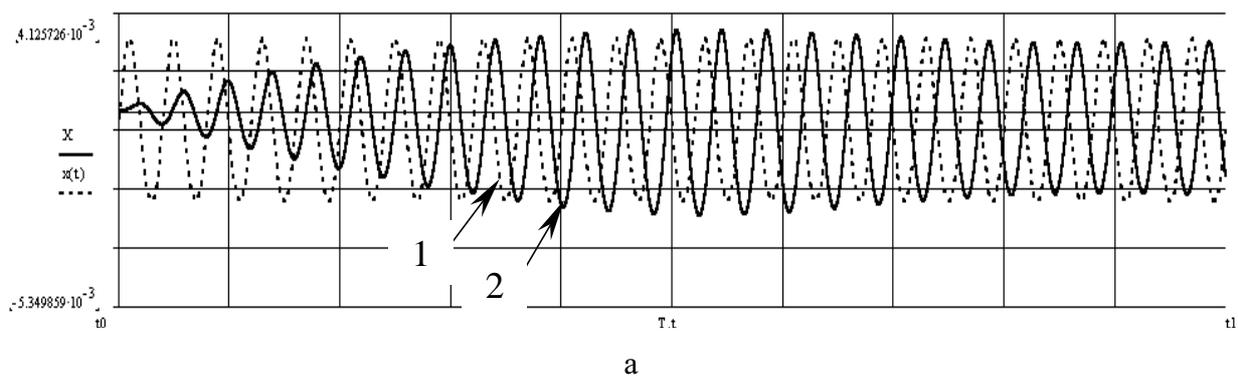
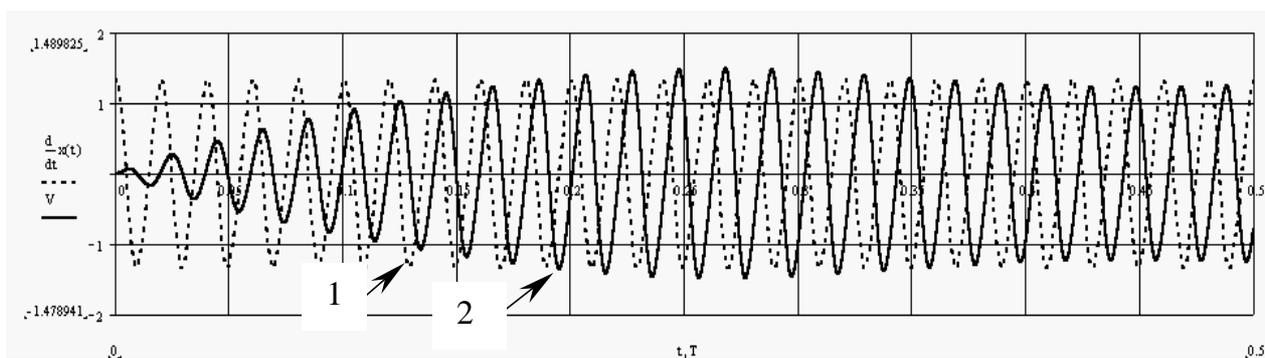

Рис. 2. Динаміка робочого органу вібраційного транспортера:
1 – переміщення; 2 – швидкість; 3 – прискорення

а

б

Рис. 3. Порівняння результатів чисельного
та наближеного аналітичного інтегрування рівняння (7):
а – переміщення; б – швидкість:
1 – згідно з виразом (8); 2 – чисельне інтегрування

Для перевірки точності розв'язку з одержаними значеннями коефіцієнтів a_0, a_1, a_2 виконано числове розв'язування рівняння (7). Графіки для переміщення та швидкості, одер-

жані з числового розрахунку та за допомогою виразу (8), наведені на рис. 3. Бачимо, що незначна відмінність значень цих величин спостерігається упродовж кількох перших періодів коливання, і далі стає несуттєвою. Отже, вираз (8) може бути використаний для аналізу руху моделі, що створює суттєву зручність порівняно з числовими результатами.

1. *Вибрации в технике: Справочник. В 6 т. / Ред. совет: В.Н.Челомей (пред.). – М., 1987. – Т. 2: Колебания нелинейных механических систем / Под ред. И.И.Блехмана. – 1987. – 351 с.* 2. *Пановко Я.Г. Введение в теорию механических колебаний. – М., 1971. – 240 с.* 3. *Бать М.И., Джанелидзе Г.Ю., Кельзон А.С. Теоретическая механика в примерах и задачах: Учеб. пособие / Под ред. Г.Ю. Джанелидзе и Д.Р. Меркина. – М., 1973. – Т. 3 (специальные главы механики). – 488 с.* 4. *Попов Е.П., Пальтов И.П. Приближенные методы исследования нелинейных автоматических систем. – М., 1960.* 5. *Повидайло В.А., Лопушенко В.В., Щигель В.А. Динамика бигармонического вибрототка с учетом влияния движущихся заготовок // Автоматизация технолог. процессов в машиностроении и приборостроении. – 1968.* 6. *Блехман И.И. Джанелидзе Г.Ю. Вибрационное перемещение. – М., 1964.*

УДК 621.891

Б.В. Гупка

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ НАДІЙНОСТІ І ДОВГОВІЧНОСТІ ШНЕКОВИХ МЕХАНІЗМІВ МАШИН

© Гупка Б.В., 2001

A number of design and technological measures for raising wear-resistance of working elements of screw-conveyer mechanisms is suggested. The constructions of stands for comparative study and given.

Основними робочими і розвантажувально-навантажувальними органами машин і механізмів є шнекові механізми. Їх питома вага як транспортних машин становить у середньому 40–45 %

У машинобудуванні гвинтові подаючі пристрої широко використовуються як транспортні робочі органи транспортно-технологічних систем автоматичних ліній потоково-механізованих та інших комплексів при виготовленні і складанні різноманітних деталей та вузлів.

Основними конструктивними параметрами транспортно-технологічних систем є спіралі шнеків. Особливості технологічних процесів виготовлення гвинтових деталей зумовлені їх геометричною формою і засобами механізації та автоматизації. Поверхня гвинтової заготовки належить до складних гелікоїдальних поверхонь і на площину без деформацій не проектується.

Тому питання відпрацювання на технологічність конструкції гвинтових стрічок пов'язано з механізацією і автоматизацією їх виготовлення, з їх надійністю та довговічністю.

Під час роботи цих механізмів з шнековими робочими органами інтенсивно зношується периферійна частина гвинтової спіралі. Це відбувається з двох причин. По перше, периферія спіралі найбільш активно взаємодіє з матеріалом, який транспортується; по друге, під час виготовлення вона підлягає найбільшій деформації, що викликає утворення розрихленого шару металу з пониженою стійкістю до зношування.